

Т. О. Лукіна,
доктор наук з державного управління, професор,
професор кафедри управління освітою,
Національна академія державного управління при Президентові
України

ДОСТУПНІСТЬ ОСВІТИ ЯК ПОКАЗНИК РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ В УКРАЇНІ

У статті розкрито сутність поняття рівного доступу до освіти як показника результативності державного управління освітою з позицій аналізу фінансової доступності освітніх послуг та фізичної доступності навчальних закладів в Україні. Питання забезпечення рівного доступу до якісної освіти обґрунтовано як проблему державного управління освітою в Україні, визначено основні протиріччя, що обумовлюють її актуальність. У результаті проведеного аналізу обґрунтовано доцільність застосування методики оцінювання рівня доступності освіти за допомогою індексів соціальної рівності в освіті та гендерного паритету. Отримані результати можуть бути використані при проведенні аналізу ефективності освітньої політики.

Ключові слова: доступність освіти, державна політика забезпечення доступності освіти, індекс доступності освіти, індекс соціальної рівності, індекс гендерної рівності в освіті.

T. O. Lukina,
*Doctor of Public Administration, Professor of Education Management Chair,
National Academy of Public Administration, Office of the President of Ukraine*

THE ACCESS TO EDUCATION AS AN INDICATOR OF THE EFFECTIVENESS OF PUBLIC ADMINISTRATION IN EDUCATION IN UKRAINE

The concept of equal access to education as an indicator of the effectiveness of public administration of education from the standpoint of analyzing the financial accessibility of educational services, and physical accessibility of educational institutions in Ukraine is explained. The issue of equal access to high quality education is defined as a problem of public administration in education in Ukraine. The main contradictions that stipulate relevance of this problem are determined. The analysis proved the feasibility of methods of evaluation of access to education with the help of the indices of social equality in education and gender parity. The results can be used for analysis of the effectiveness of educational policy.

Key words: access to education, public policy of providing access to education, index of education access, index of social equality, index of gender equality in education.

Т. А. Лукина,
доктор наук государственного управления, профессор,
профессор кафедры управления образованием,
Национальная академия государственного управления при Президенте Украины

ДОСТУПНОСТЬ ОБРАЗОВАНИЯ КАК ПОКАЗАТЕЛЬ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТИ ГОСУДАРСТВЕННОГО УПРАВЛЕНИЯ ОБРАЗОВАНИЕМ НА УКРАИНЕ

В статье раскрыта сущность понятия равного доступа к образованию как показателя результативности государственного управления образованием с позиций анализа финансовой доступности образовательных услуг и физической доступности учебных заведений в Украине. Вопрос обеспечения равного доступа к качественному образованию обоснован как проблема государственного управления образованием в Украине, определены основные противоречия, обуславливающие ее актуальность. В результате проведенного анализа обоснована целесообразность применения методики оценивания уровня доступности образования, которая основана на расчете индексов социального равенства и гендерного паритета в образовании. Полученные результаты могут быть использованы при проведении анализа эффективности образовательной политики.

Ключевые слова: доступность образования, государственная политика обеспечения доступности образования, индекс доступности образования, индекс социального равенства, индекс гендерного равенства в образовании.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Забезпечення рівного доступу до якісної освіти як державна гарантія є пріоритетним напрямом державної освітньої політики в Україні на сучасному етапі державотворення і виступає однією з найактуальніших проблем державного управління освітою. Суть її полягає у

невідповідності діючого механізму державного управління освітою цілям і завданням державної освітньої політики України щодо забезпечення рівного доступу всіх громадян до якісної освіти. Важливість зазначеної проблеми визначається низкою протиріч, які сформувалися в останні десятиліття і до сьогодні не втратили своєї актуальності. Найбільш вагомими серед них, на наш погляд, є такі суперечності:

– між потребою суспільного розвитку, що передбачає розширення меж доступу всіх громадян до всіх рівнів освіти, та наявними різними можливостями громадян України, що викликані відмінностями соціально-економічного, територіального та індивідуального характеру;

– між рівнем декларування рівноправ'я громадян у доступі до якісної освіти в Україні та ефективністю механізму реалізації цього права;

– між зростаючою роллю та важливістю освіти для забезпечення якісного життя людини, конкурентоспроможності економіки і держави в цілому та постійним зниженням якості освіти й престижу педагогічної праці;

– між визнанням державного управління освітою окремим напрямом наукового знання наукової галузі «Державне управління» та відсутністю системи наукового аналітичного супроводу всіх управлінських рішень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій за проблематикою та виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Аналізуючи останні дослідження і публікації, можна констатувати посилення уваги дослідників до проблеми забезпечення рівного доступу до якісної освіти, вироблення методик оцінювання рівня доступності освіти (початкової, загальної середньої, вищої тощо), ідентифікацію факторів впливу, що визначають відмінності у рівнях доступу до освітніх установ залежно від місця проживання громадян, рівня доходів родини та інших причин. Зазначена проблема є багатоаспектною, багатогранною, багатовимірною, що й дає можливість авторам розглядати її з різних позицій, зокрема філософії освіти (В.Вікторов [3], М.Гриценко [4], С.Клепко [8]), теорії педагогічних систем (В.Луговий [11]), соціології освіти (М. Бригінець [1], А.Васильченко [2], Н.Левчук [10], Т.Мешкова [12], В.Нікітін [14], В.Новіков [15]), економіки і фінансів (О.Карпенко [7], Т.Клячко [9] та ін.), державної освітньої політики й державного управління освітою (Т.Лукіна [17] та ін.), соціальної економіки й державного управління (Е.Лібанова [13] та ін.).

Аналіз праць підтвердив, що реалізація права громадян на рівний доступ до освіти в умовах реформування системи освіти, посилення децентралізаційних процесів в управлінні, становлення ринкових відносин у всіх сферах, у тому числі і в сфері освіти, входження вітчизняної системи освіти в європейський і світовий освітні простори та інші нововведення викликають необхідність перегляду усталених процедур дотримання державних гарантій щодо рівного доступу до освіти, удосконалення, а іноді й принципових змін механізмів державного управління освітою, зокрема оновлен-

ня системи освітньої статистики в Україні, запровадження сучасних методик оцінювання величини доступності освітніх рівнів для різних верств населення, створення національної системи освітнього моніторингу й оцінки з метою аналізу досягнутого стану розвитку освітньої системи та вироблення ефективної освітньої політики. Саме ці аспекти досліджуваної проблеми забезпечення рівного доступу до якісної освіти залишаються недостатньо вивченими в межах науки державного управління як у теоретичному, так і в практичному плані.

Метою дослідження є розкриття сутності поняття доступності освіти як показника результативності державного управління освітою та аналіз методичних підходів до оцінювання рівня доступності освіти в Україні з урахуванням відмінностей громадян за ознаками соціально-економічного та гендерного характеру.

Основні результати дослідження. Вивчення процесів, які відбуваються у системах освіти, показало, що незалежно від відмінностей у політичному устрої країн, рівнях їх соціально-економічного розвитку, швидкості науково-технічного прогресу в другій половині минулого століття в освітніх системах більшості країн світу чітко виокремилися певні тенденції, що проявилися в гарантуванні державами та забезпеченні громадянам рівного доступу до якісної освіти.

Саме в змісті політики відображається сутність понять доступності та якості освіти як основних категорій, що лежать в основі аналізу результативності державного управління якістю освіти. Виокремлення цієї єдиної по суті, але двонаправленої за змістом тенденції забезпечення рівного доступу до якісної освіти призвело до того, що в експертних оцінках якості наданої освіти у тій чи іншій країні спочатку визначається показник доступності освіти для різних категорій населення, у тому числі й за гендерною ознакою, як перша необхідна (але не достатня) умова забезпечення її потенційної якості і, відповідно, як умова результативності управління якістю освіти. У разі порушення показника доступності до освіти вимірювана якість однозначно вже не може бути максимально високою, що, у свою чергу, означає нерезультативну діяльність з управління якістю освіти.

Характерною ознакою цих тенденцій було усвідомлення на рівні державної влади розуміння необхідності здійснити відповідні зміни у національних освітніх системах та системах державного управління ними, що проявилось у здійсненні відповідної державної освітньої політики цих країн.

Зазначені тенденції пов'язані з багатьма соціальними системами і процесами, але, передусім, вони викликають необхідність концептуального переосмислення ролі й завдань державного управ-

ління освітою у зв'язку з переорієнтацією змісту його діяльності на забезпечення доступності та якості освіти в широкому розумінні. Це потребуватиме, у свою чергу, удосконалення механізмів державного управління освітою, розвитку освітнього середовища, оновлення нормативно-правової бази, зміни структури та характеру діяльності інших складових освітньої системи.

Забезпечення рівного доступу до якісної освіти як глобальна світова тенденція надзвичайно багатогранна. Вона охоплює цілу низку тісно пов'язаних між собою напрямів щодо:

– *забезпечення рівноправ'я* (за статтю, віком, національністю, соціальним статусом, віросповіданням тощо) *громадян у доступі до освіти;*

– *створення умов* (відповідного законодавчого і ресурсного забезпечення) *для здобуття якісної освіти та розробку механізму об'єктивного її оцінювання за певними показниками і критеріями.*

Під впливом світових тенденцій Україна визначила нову стратегію реформування освіти, що спрямована на забезпечення державних гарантій рівного доступу до якісної освіти на різних етапах навчання та організацію *наукового аналітичного супроводу всіх управлінських рішень*. Проте дана стратегія має бути забезпечена адекватними сучасними механізмами вимірювання досягнутого рівня доступності та якості освіти, виявлення факторів впливу, оцінювання ефективності та результативності освітніх реформ і державних освітніх програм, результативності й ефективності державного управління освітою. Саме тому Національна доктрина розвитку освіти України (2002 р.) проголосила створення *системи моніторингу освітнього процесу та ефективності управління освітою*. Цим документом освіта була визнана “стратегічним ресурсом поліпшення добробуту людей, забезпечення національних інтересів, зміцнення авторитету і конкурентоспроможності держави на міжнародній арені”, а якість освіти названа “пріоритетним напрямом державної політики в галузі освіти” [16].

Запровадження вітчизняних механізмів зовнішнього незалежного дослідження та оцінювання системи освіти сприятиме підвищенню рівня доступності вищих освітніх рівнів та «виробленню» випускника навчального закладу як високоякісної, конкурентоспроможної «продукції», що має свою ринкову вартість в умовах постійно змінюваних вимог ринку праці до його учасників. Суперечливі, різноспрямовані процеси як міжнародного, так і національного рівнів, лежать в основі причин, що визначають необхідність оцінювання результатів розвитку освітніх систем, а саме: обмеженість обсягів фінансування освітньої галузі та одночасне розши-

рення, розростання національних систем освіти; досягнення науково-технічного розвитку і посилення уваги щодо творчості та індивідуальності в освітній діяльності, адаптивності навчання та управління освітою; унікальність кожного навчального закладу і його творчого потенціалу та поширення сучасних масових методик і технологій ефективного навчання тощо. Це означає, з одного боку, неможливість абсолютної уніфікації всіх освітніх результатів і нецільність запровадження міждержавних стандартів освіти, а з другого – потребу в одержанні єдиних, узагальнених показників діяльності освітньої системи та скоординованого збирання даних у національну та міжнародну освітню статистику.

Загальні принципи державної політики щодо забезпечення доступності та якості освіти в Україні, основні напрями розвитку освітньої галузі зосереджені в законах України, що регулюють функціонування систем освіти різних рівнів. Закон України «Про освіту» містить принципи, на яких ґрунтується освіта України. Вони визначають у цілому людиноцентристський підхід до побудови всієї системи освіти, зокрема:

– доступність для кожного громадянина усіх форм і типів освітніх послуг, що надаються державою;

– рівність умов (*рівний доступ* – [прим. *автора*]) кожної людини для повної реалізації її здібностей, таланту, всебічного розвитку та ін.

Показник доступності освіти може обчислюватися за різними методиками. Зокрема, методика ЮНЕСКО передбачає розрахунок так званого індексу доступності освіти, що визначається на основі чотирьох основних показників: процентної частки дітей, які відвідують молодші класи початкової школи; рівня грамотності дорослих; процентної частки школярів, які пішли до 5-го класу; доступності освіти залежно від статі [5].

Загальноприйнятним є визначення доступності за двома показниками: фінансовою доступністю освітніх послуг та фізичною доступністю закладів освіти для більшості громадян [18].

Фізична доступність освіти характеризується наявністю достатньої та розгалуженої мережі навчальних (освітніх) закладів, у яких можуть здобувати освіту різні категорії населення відповідно до їхніх освітніх потреб, здібностей тощо. Велике значення має забезпечення фізичної доступності дошкільної та загальної середньої освіти як перших і обов'язкових освітніх рівнів у структурі безперервної освіти.

Фінансова доступність розглядається через оцінку спроможності населення оплатити запропоновані освітні послуги і характеризує потенційну можливість здобуття освіти відповідного рівня, тобто фактично

сам доступ до освіти для всіх громадян незалежно від раси, статі, віросповідання та інших відмінностей [19]. Наступним етапом є оцінювання реально досягнутого рівня доступності освіти як кількості тих, хто навчається на різних освітніх рівнях. Отже, фінансова доступність освіти оцінюється за двома показниками: фінансова спроможність населення отримати цю освіту та безпосередньо отримання освіти як доступу до неї [7, с. 107–108].

Від чого залежить величина рівня доступності освіти в країні? Які фактори, особливості доцільно враховувати, щоб отримати об'єктивну оцінку, що характеризує реальну ситуацію і надає максимально корисну інформацію для вироблення управлінської стратегії? Спробуємо визначити ці моменти.

Виявляється, що для оцінювання рівня фізичної і фінансової доступності велике значення має те, який саме освітній рівень (наприклад початкова освіта, загальна середня, вища) розглядається, чи є він обов'язковим за законодавством країни чи ні. Якщо за законом країни певний освітній рівень є обов'язковим, то це передбачає наявність гарантій і зобов'язань з боку держави щодо створення умов, які б надали можливість усім без винятку громадянам, без дискримінації їх за якимись ознаками безоплатно здобути освіту на цьому рівні в межах, визначених певними правовими документами, наприклад державним освітнім стандартом. У такому разі фінансова доступність як оцінка спроможності населення оплатити освітні послуги фактично не розглядається, адже наявність фінансової недоступності має тлумачитися як порушення норми закону в цьому питанні.

Фізична доступність передбачатиме створення мережі необхідних навчальних закладів, у яких би змогли здобути початкову освіту всі громадяни, у тому числі рівною мірою дівчатка і хлопчики, а також діти різних національностей, віросповідань та фізичних можливостей. Оцінка фізичної недоступності дошкільної та загальної середньої освіти здійснюється за показниками пішохідної віддаленості навчального закладу від місця постійного проживання людини (дитини) незалежно від статі й відсутності спеціально облаштованого навчального закладу для людей з особливими потребами. Виявлення фізичної недоступності навчальних закладів повинно розглядатися як завдання для органів державного управління освітою, зокрема якістю освіти, що має бути вирішено в якнайкоротші терміни.

Достатньо успішно забезпечується рівність прав і можливостей усіх громадян незалежно від статі щодо фізичного доступу до освіти на обов'язкових освітніх рівнях (дошкільної і загальної

середньої освіти для України і, наприклад, країн Європейського Союзу) і характеризується майже повним охопленням цими освітніми рівнями всіх без винятку дівчаток і хлопчиків відповідно до демографічної ситуації в цих вікових категоріях. Відхилення від ідеальної кількості охоплених у такому випадку пояснюється станом здоров'я дітей і низкою соціальних або етнічних причин, частина з яких може спричинювати порушення гендерного паритету. Наприклад, якщо мова йдеться про дітей з особливими потребами, то доступ до здобуття освіти у стінах відповідних навчальних закладів обмежується відсутністю або спеціального навчального закладу, або технічних умов у звичайних навчальних закладах. Прояв цього фактора зазвичай не залежить від статі дитини. Якщо ж розглядати забезпечення рівності прав і можливостей жінок та чоловіків в умовах багатонаціонального, багатокультурного населення країни з погляду дії інших груп факторів – культурних, релігійних, етнічних тощо, то в окремих ситуаціях можливі факти збереження традицій і обрядів іншими національностями і релігійними групами, які проживають в Україні. Це призводить до обмеження доступу до освіти дівчаток, уже навіть на рівні здобуття загальної середньої освіти.

Вплив негативних соціальних факторів, які викликають появу явищ бездоглядності, безпритульності дітей, протизаконної дитячої праці, дитячого жебрацтва торкаються як хлопчиків, так і дівчаток, поступово витісняючи їх з освітнього середовища, обмежуючи доступ до вищих освітніх рівнів і можливості ефективно організувати власне життя. Недопущення, запобігання таким явищам і боротьба з ними перебувають у колі компетенцій різних державних органів, зокрема освіти, результативність діяльності яких з управління якістю освіти, насамперед із забезпечення рівних можливостей у здобутті освіти, оцінюється, у тому числі, й за коефіцієнтом охоплення дітей відповідних вікових категорій дошкільною і загальною середньою освітою, динамікою і темпами скорочення зазначених вище негативних явищ.

Фінансова доступність освіти як спроможність населення оплатити запропоновані освітні послуги може бути оцінена за двома показниками, що логічно пов'язані між собою, а саме: фінансовою спроможністю населення отримати освіту (оплатити навчання та інші витрати, пов'язані з її здобуттям – проживання, харчування, оплата книжок тощо) та безпосередньо кількістю тих, хто здобув освіту як результат доступу до неї.

На рівень фінансової доступності впливає багато факторів, зокрема економічний стан розвитку країни, що проявляється у величині ВВП на душу населення, наявність і розвиненість певних податкових пільг, грантів і субсидій на навчання, наявність державних гарантій щодо обов'язковості та безоплатності здобуття освіти або певних освітніх рівнів і кількість місць у навчальних закладах (розгалуженість мережі навчальних закладів та собівартість навчання).

Оцінювання доступності (Accessibility) освіти як результату здатності оплатити навчання, тобто фінансової доступності, розглядається в контексті обчислення коефіцієнтів охоплення тим чи іншим освітнім рівнем населення відповідного віку за гендерною ознакою (так званою участю в освіті), визначенням відсотка писемного населення старшого за 15 років, кількості вчителів жіночої статі в початковій школі тощо.

Оцінювання рівнів фізичної і фінансової доступності вищих, необов'язкових освітніх рівнів, має свої особливості. Частина цих особливостей пов'язана з проблемами соціально-економічного характеру, інша – є проявом впливу реалізованої в державі гендерної політики та ступенем результативності управління якістю освіти.

Одна з методик оцінювання доступності до вищої освіти різних верств населення, у тому числі й за гендерною ознакою, що використовується у світовій практиці, базується на тому, що в оцінюванні доступності освіти значну роль відіграє фінансовий аспект, тому рейтинги країн представляють двома частковими рейтингами – рейтингом доступності вищої освіти (Accessibility) як результату і рейтингом фінансових можливостей (Affordability) громадян його здобуття як «здатності сплатити» за навчання [19]. Автори цієї методики А. Ашер і А. Сервенан запропонували використовувати індикатори двох типів: тип I відображає кількість місць у вищих навчальних закладах; тип II – соціальне походження студентів, які отримали ці місця. Застосування цієї методики ускладнюється тим, що далеко не всі країни мо-

жуть надати необхідну статистичну інформацію. Дослідники базували свої обчислення на чотирьох індикаторах, а саме:

1) *показник участі молоді у вищій освіті* – відсоток студентів вищих навчальних закладів від чисельності населення вікової групи, типової для здобування вищої освіти;

2) *показник досягнутого рівня освіти молоді* – відсоток осіб із закінченою вищою освітою в чисельності населення у віці від 25 до 34 років (найбільш поширений вік завершення вищої освіти);

3) *індекс соціальної рівності в освіті*, що враховує рівень освіти батьків (The Educational Equity Index, запропонований Інститутом освітньої політики);

4) *індекс гендерного паритету*, що відображає рівність чоловіків і жінок у доступі до вищої освіти.

Сумарні вагові коефіцієнти індикаторів кожного типу однакові (тип I – 50% і тип II – 50%); усередині типу можуть бути суттєві відмінності у вагових коефіцієнтах. Перші два індикатори – показники участі та досягнутого рівня – належать до типу I і мають однаковий ваговий коефіцієнт (25%). Індикатори типу II істотно відрізняються за значимістю: індекс ЄЄІ найбільш важливий аспект соціальної справедливості, має ваговий коефіцієнт 40%; індекс гендерного паритету – всього 10%. Детальніша характеристика індикаторів подана в таблиці.

Індикатори, що характеризують доступність вищої освіти [19]

Індикатор	Характеристика	Ваговий коефіцієнт, %
<i>Показник участі молоді у вищій освіті</i>	У зв'язку з тим, що в різних країнах типовий вік студентів коливається від 18 до 24 років, ураховується відсоток студентів у віковій групі з найбільш високим показником охоплення (вікова група вибирається усередині країни)	25
<i>Показник досягнутого рівня освіти молоді</i>	Частка населення у віці від 25 до 34 років, що завершила навчання за програмою вищої освіти (третичної освіти типу А за міжнародною класифікацією)	25
<i>Індекс соціальної рівності (індекс ЄЄІ)</i>	Відображає співвідношення переважаючого соціально-економічного статусу студентів і відповідної характеристики населення (співвідношення відсотка чоловіків з вищою освітою у віці 45–65 років у загальній чисельності населення цієї вікової групи і відсотка студентів ВНЗ, батьки яких мають вищу освіту). Високі значення ЕЕІ свідчать про відповідність складу студентства складу суспільства в цілому, низькі – про переважний вступ до ВНЗ молодих людей з привілейованих сімей	40
<i>Індекс гендерного паритету</i>	Відображає співвідношення чоловіків і жінок серед студентів ВНЗ; розраховується на основі валового зарахування	10

Розглянемо більш докладно зміст індексів соціальної рівності й гендерного паритету в контексті вимірювання доступності вищої освіти.

Індекс соціальної рівності в освіті. Дані, що отримані в різних країнах, свідчать про значне соціальне розшарування студентської маси. Діти еліти мають значно більше шансів здобути вищу освіту, чим діти робітників. Проте в поняття «До-

ступна вища освіта» закладається ідея рівності в доступі до вищої освіти дітей зі всіх соціально-демографічних груп. Як загальний показник для порівняльної оцінки соціально-демографічних характеристик студентства різних країн введено так званий «індекс соціальної рівності в освіті» (Educational Equity Index – EEI), спеціально розроблений для цих цілей Інститутом освітньої політики. Позитивний вплив на досягнення гендерного паритету у вищій освіті спричиняють освітня програма «Сократ» і тренінгові програма «Леонардо да Вінчі».

Високий показник EEI означає, що студентська маса за своїми соціально-демографічними характеристиками близька до відповідних характеристик населення. Низький індекс свідчить про більшу елітарність студентства порівняно з населенням у цілому.

Індекс гендерного паритету. Індикатор GPI (індекс гендерного паритету – Gender Parity Index) відображає рівність у доступі за статевою ознакою. Відповідно до визначення ЮНЕСКО співвідношення чоловіків і жінок, що дорівнює 1 (GPI=1), означає рівність статей, значення GPI від 0 до 1 відповідає домінуванню чоловіків, значення більше 1 – домінуванню жінок [7, с. 58].

Докладний аналіз результативності реалізації державної освітньої політики України щодо забезпечення рівного доступу громадян до якісної освіти в контексті забезпечення фінансової та фізичної доступності на різних освітніх рівнях з урахуванням соціально-економічних, гендерних та інших відмінностей викладено у виданні [17, с. 329-425].

Аналізуючи результати проведеного дослідження, можна зробити такі **висновки**.

1. Державна політика в Україні щодо забезпечення доступності та якості освіти зазнала відчут-

них змін у період незалежності України і сьогодні вона займає центральне місце в змісті й напрямках освітньої політики.

2. Освітня політика в Україні формується під впливом загальносвітових тенденцій в освітній сфері і характеризується достатньою повнотою й обґрунтованістю основних напрямів дії. Проте рівень забезпечення рівного доступу всіх громадян України до освіти як один із пріоритетних напрямів державної освітньої політики свідчить про необхідність реформування системи державного управління освітою, запровадження оновленої системи освітньої статистики та сучасних методик оцінювання фінансової та фізичної доступності освіти, що базується на урахуванні соціально-економічних, гендерних та інших характеристик споживачів освітніх послуг.

3. Актуальними у контексті теоретичного збагачення науки державного управління та практичного розв'язання проблеми забезпечення рівності доступу громадян до якісної освіти, на наш погляд, можуть бути такі напрями досліджень:

- розробка та теоретичне обґрунтування моделей кредитування та фінансової підтримки громадян для здобуття вищих рівнів освіти з метою максимального ефективного розвитку людського потенціалу як основи національного багатства країни;
- оновлення системи освітньої статистики України у частині доповнення її показниками і відповідними методиками збирання і обробки інформації про рівень доступності освіти для різних категорій громадян з урахуванням кращих міжнародних зразків;
- удосконалення чинної правової бази щодо забезпечення рівного доступу до освіти громадян з обмеженими фізичними можливостями.

Список використаних джерел

1. Бригінець М. Порівняльний аналіз звичайних та елітних шкіл в Україні / М. Бригінець, А. Грушецький // Журн. соц. критики «Спільне». – 2011. – № 3 «Політика освіти». – С. 86–95.
2. Васильченко А. А. Зовнішнє незалежне оцінювання в контексті освітньої нерівності в Україні / А. А. Васильченко // Наук. зап. НаУКМА. – 2011. – Т. 122. Соціологічні науки. – С. 41–46.
3. Вікторов В. Г. Управління якістю освіти: соціально-філософський аналіз : монографія / В. Г. Вікторов. – Дніпропетровськ : Пороги, 2005. – 286 с.
4. Гриценко М. В. Рівність в отриманні якісної вищої освіти і бар'єри її доступності / М. В. Гриценко // Вища освіта України. – Дод. 2 до № 3, т. VII (32). – 2011. – Темат. вип. «Вища освіта України в контексті інтеграції до європейського освітнього простору». – С. 84–92.
5. Доступність освіти ЮНЕСКО [Електронний ресурс] / УНІАН, 2009. – Режим доступу : <http://www.rate1.com.ua/ua/suspilstvo/osvita/1570/>

References

1. Bryginets M. Porivnialnyi analiz zvychnykh ta elitnykh shkil v Ukraini [Journal of social criticism “Common”], 2011, vol. 3 “Polityka osvity”. – pp. 86 – 95.
2. Vasylchenko A.A. Zovnishnie nezalezhne otsiniuvannia v konteksti osvithoi nerivnosti v Ukraini [Scientific Notes of Kyiv-Mohylyanskaya Academy], 2011, Tom 122. Social science. –pp. 41 – 46.
3. Viktorov V. H. Upravlinnia yakistiu osvity: sotsialno-filosofskyi analiz: [monografiia] [Quality management education: social and philosophical analysis [monograph], Dnepropetrovsk, Thresholds, 2005. – 286 p.
4. Grytsenko M.V. Rivnist v otrymanni yakisnoi vyshchoi osvity i bariery yii dostupnosti [Higher education in Ukraine], Annex 2 to number 3, Vol. VII (32), 2011. – p. 84–92.
5. Dostupnist osvity, YNESKO. – [Elektronnyi resurs] / UNIAN, 2009. – Rezhim dostupu: <http://www.rate1.com.ua/ua/suspilstvo/osvita/1570/> [Availability Education, UNESCO], E-resource, UNIAN, 2009, Access mode: [http://www.rate1.com.ua/ua/suspilstvo/osvita/1570.](http://www.rate1.com.ua/ua/suspilstvo/osvita/1570/)

6. Доступность высшего образования в России / отв. ред. С. В. Шишкин. – М. : Независ. ин-т соц. политики, 2004. – 500 с.
7. Карпенко О. М. Высшее образование в странах мира: анализ данных образовательной статистики и глобальных рейтингов в сфере образования / О. М. Карпенко, М. Д. Бершадская. – М. : Изд-во СГУ, 2009. – 244 с.
8. Клепко С. Філософія освіти в європейському контексті : монографія / Сергій Клепко. – Полтава : ПОІППО, 2006. – 328 с.
9. Клячко Т. Л. Доступность и финансирование высшего образования [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.ecsocman.edu.ru/db/msg/175743.html>
10. Левчук Н. М. Нерівність доступу до освіти в Україні: соціальні детермінанти та наслідки / Н. М. Левчук // Демографія та соціальна економіка : наук.-екон. та сусп.-політ. журн. – К. : Ін-т демографії та соц. дослідж. НАН України, 2005. – С. 148–158.
11. Луговой В. І. Якість як визначальний чинник модернізації вищої освіти України в умовах глобалізації: теоретико-методологічне обґрунтування та законодавче забезпечення / В. І. Луговой, О. М. Слюсаренко, Ж. В. Таланова // Вища освіта України : теорет. та наук.-метод. часоп. / [за ред. В. І. Лугового, М. Ф. Степка]. – К. ; Запоріжжя : Класич. приват. ун-т, 2011. – № 1. – Дод. 1. – Темат. вип. «Наука і вища освіта: проблеми взаємодії та інтеграції». – 408 с.
12. Мешкова Т. А. Проблема доступности образования и равенства образовательных возможностей в странах ОЭСР [Электронный ресурс] / Т. А. Мешкова, Б. В. Железов ; ЭСМ, 2004. – Режим доступа : <http://www.ecsocman.edu.ru/db/msg/176416.html>
13. Людський розвиток в Україні: інноваційний вимір : кол. монографія / за ред. Е. М. Лібанової. – К. : Ін-т демографії та соц. дослідж. НАН України, 2008. – 316 с.
14. Нікітін В. Якісна освіта. Проблеми рівного доступу [Електронний ресурс] / Володимир Нікітін / МЦПД, 2009. – Режим доступу : http://www.icps.com.ua/files/articles/36/69/school_director_nikitin2.pdf
15. Новіков В. М. Проблеми гендерної рівності, зайнятості та бідності / В. М. Новіков, Г. Т. Куліков ; НАН України. Ін-т екон. – К., 2002. – 61 с.
16. Про Національну доктрину розвитку освіти : Указ Президента України від 17 квіт. 2002 р. № 347 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rada1.gov.ua>
17. Реформування освіти в Україні: державно-управлінський аспект : навч.-наук. вид. / Н. Г. Протасова, В. І. Луговой, Ю. О. Молчанова та ін. ; за заг. ред. Н. Г. Протасової. – К. ; Львів : НАДУ, 2012. – 456 с.
18. Рівний доступ до освіти // Енциклопедія державного управління : у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президенті України ; наук. ред. колегія : Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін. – К. : НАДУ, 2011. – Т. 4. – С. 563–565.
19. Usher A. Global higher education rankings: Affordability and accessibility in comparative perspective / A. Usher, A. Cervenak. – Toronto : The Educational Police Institute, 2005. – 77 p.
6. Dostupnost vysshego obrazovaniia v Rossii / Otv. red. S.V.Shishkin. [Accessibility of higher education in Russia], Moscow, Institute of Social Policy, 2004. – 500 p.
7. Karpenko O. M. Vysshee obrazovanie v stranakh mira: analiz dannykh obrazovatelnoi statistiki i globalnykh reytingov v sfere obrazovaniia [Higher education in the world: analysis of educational statistics and global ratings in education], M, SGU, 2009. – 244 p.
8. Klepko S. Filosofiiia osvity v evropeyskomu konteksti: [monografiia] [Philosophy of Education in the European context: [monograph], Poltava, POIPPO, 2006. – 328 p.
9. Kliachko T.L. Dostupnost i finansirovanie vysshego obrazovaniia. – [Elektronnyi resurs] – Rezhim dostupu: <http://www.ecsocman.edu.ru/db/msg/175743.html>. [Availability and funding of higher education], E-resource, Access mode: <http://www.ecsocman.edu.ru/db/msg/175743.html>.
10. Levchuk N.M. Nerivnist dostupu do osvity v Ukraini sotsialni determinanty ta naslidky [Demography and social economy: scientific, economic and socio-political journal], Kiev, Institute for Demography and Social Studies of NAS of Ukraine, 2005. – pp. 148-158.
11. Lugovyi V. I. Yakist yak viznachalny chynnyk modernizatsii vyshchoi osvity Ukraini v umovakh globalizatsii: teoretiko-metodologichne obgruntuvannia ta zakonodavche zabezpechennia [Higher Education in Ukraine: theoretical and scientific-methodical journal], Kiev, Zaporozhye, Classic Private University, 2011, Vol. 1, Annex 1, "Science and Higher Education: Issues of interaction and integration" – 408 p.
12. Meshkova T.A., Zhelezov B.V. Problema dostupnosti obrazovaniia i ravenstva obrazovatelnykh vozmozhnostey v stranakh OESR [Elektronnyi resurs] / ESM, 2004. – Rezhim dostupu: <http://www.ecsocman.edu.ru/db/msg/176416.html>. [Problems of access to education and equality of opportunities in developing countries obrazovatelnykh OEC], E-resource, ЭСМ, 2004, Access mode: <http://www.ecsocman.edu.ru/db/msg/176416.html>.
13. Lyudskii rozvytok v Ukraini: innovatsiinyi vymir (kolektivna monografiia) [Human Development in Ukraine: an innovative dimension], Kiev: Institute for Demography and Social Studies of NAS of Ukraine, 2008. – 316 p.
14. Nikitin V. Yakisna osvita. Problemy rivnogo dostupu [Quality education. Issues of equal access], E-resource, Access mode: http://www.icps.com.ua/files/articles/36/69/school_director_nikitin2.pdf.
15. Novikov V.M. Problemy gendernoi rivnosti, zainiatosti ta bidnosti [Issues of gender equality, employment and poverty], Kiev, National Academy of Sciences of Ukraine. Institute of Economics, 2002. – 61 p.
16. Pro Natsionalnu doktrinu rozvytku osvity [About the National Doctrine of Education Development]: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 17 kvitnia 2002 r., № 347, E-resource, Access mode: <http://www.rada1.gov.ua>.
17. Reformuvannia osvity v Ukraini: derzhavno-upravlinskyi aspekt [Educational reform in Ukraine: public and administrative aspects], K., Lviv, NAPA, 2012. – 456 p.
18. Rivnyi dostup do osvity [Encyclopedia of Public Administration], Kiev, NADU, 2011, T.4. – pp.563 – 565.
19. Usher A., Cervenak A. Global higher education rankings: Affordability and accessibility in comparative perspective. – Toronto : The Educational Police Institute, 2005. – 77 p.